

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Кузнєцова Л.В.

“ _____ ” _____ 2017 р.

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності «Фінанси і кредит»

за темою:

«Оцінка кредитної діяльності банку»

Виконавець

студент КЕФ, 2 група

Лозінський Ростислав Станіславович _____

(підпис)

Науковий керівник

к.е.н., доцент

Сирчин Олександр Леонідович _____

(підпис)

Одеса 2017

АНОТАЦІЯ

випускної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавра
Лозінський Ростислав Станіславович

«Оцінка кредитної діяльності банків України»

Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2017 рік

Випускна робота складається з трьох розділів.

Об'єктом дослідження є діяльність банків у сфері кредитування в Україні в сучасних умовах. Відповідно предмет дослідження – науково-практичні підходи дослідження оцінки кредитної діяльності банків України.

У роботі розглядається загальні підходи до оцінки кредитної діяльності банків: розглянуто теоретичні аспекти оцінки даної діяльності, проаналізовано динаміку, структуру та дохідність кредитного портфелю як взагалі по банківській системі, так і по окремому банку.

Проаналізовано ризики кредитної діяльності банків та запропоновано методики щодо їх нівелювання.

На основі методики скоригованого чистого процентного доходу зроблено аналіз та надано оцінку кредитній діяльності банків України. Визначено причини різкого падіння прибутковості кредитних операцій та надано рекомендації по підвищенню їх ефективності.

Ключові слова: оцінка, банк, кредитний портфель, ризик, кредитна діяльність, аналіз.

ANNOTATION

of final work for obtaining a bachelor's degree education
Lozinskyi Rostislav

"Assessment of bank's lending"

Odessa National Economics University
Odessa City, 2017

The thesis consists of three chapters.

The object of research is activity of banks in sphere of crediting in Ukraine in current conditions. Accordingly, the subject of the research – scientific-practical approaches of researching the assessment of bank's lending.

The thesis under consideration concerned with the general approaches to the evaluation of the lend activities of banks: considered theoretical aspects of evaluation of this activity, analyzed the dynamics, structure and profitability of the banking system's and private Bank's loan portfolio.

Analyzed credit risks of banking activities and proposed methods to reduce them.

Based on the methodology of the adjusted net interest income analyzed and estimated the credit activity of Ukrainian banks. Defined the reasons of the sharp fall in the profitability of credit operations and provided some recommendations to improve their efficiency.

Key words: assessment, Bank, loan portfolio, risk, credit activity, analysis.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.....	5
1.1. Теоретичні підходи до оцінки кредитної діяльності банку.....	5
1.2. Методичні основи оцінки кредитної діяльності банку.....	12
Висновки до першого розділу.....	25
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ «УКРСИББАНК».).....	27
2.1. Оцінка кредитної діяльності банківської системи України.....	27
2.2. Загальні відомості про ПАТ «Укрсиббанк».....	39
2.3. Оцінка кредитної діяльності ПАТ «Укрсиббанк».....	41
Висновки до другого розділу.....	54
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПОЛІПШЕННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ.....	56
3.1. Рекомендації щодо підвищення ефективності кредитних операцій банку з юридичними особами на основі світового досвіду.....	56
3.2. Рекомендації щодо удосконалення кредитної діяльності банку, що пов'язана з юридичними особами на основі світового досвіду.....	63
Висновки до третього розділу.....	71
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	83

ВСТУП

Актуальність роботи. На сучасному етапі економічного розвитку одним з важливих шляхів виходу України із кризового стану займає удосконалення та подальший розвиток банківського кредитування. Ефективна кредитна діяльність є основою для успішного функціонування депозитної корпорації та як наслідком, нормального розвитку економіки країни в цілому. Але така діяльність пов'язана в першу чергу із ризиками, з якими стикаються банки при кредитуванні своїх клієнтів. Також в сучасних умовах, що динамічно змінюються, в умовах високої конкуренції, банки повинні йти «в ногу» з трендом та досконало розуміти процеси, які виникають в економіці. Тому аналіз та оцінка кредитної діяльності банку є невід'ємною частиною успішного та ефективного функціонування депозитної корпорації, оскільки через розуміння стану свого кредитного портфелю, а саме його якості, банк може виявити заздалегідь можливі негативні наслідки та усунути їх на ранніх стадіях. Якість кредитної діяльності банку дуже тісно пов'язана із надійністю та довірою до банку з боку клієнтів (якщо банк має негативну тенденцію свого кредитного портфелю, це як правило, обов'язково вплине на ліквідність у довгостроковому періоді).

Проблема оцінки кредитної діяльності банків України цікавить багатьох економістів, але в ній містяться ще й недосліджені моменти та існує невивченість певних понять і різноманітність поглядів на них.

Проблематиці банківського кредитування присвячено чимало праць вітчизняних економістів: Круш П.В., Мороза А.М., Тиркало Р.І., Вовк В.Я., Л. Кузнєцова, Владичин У.В., Примостка Л.О., Васюренко О.В., Сидоренко В.К., Шапкина А.С. та інших.

Метою випускної роботи є поглиблення та виявлення теоретико-методичних засад оцінки кредитної діяльності банків України, а також розробка практичних рекомендацій щодо підвищення її ефективності.

При виконанні випускної роботи автором було поставлено перед собою ряд завдань, а саме:

- вивчити теоретичні підходи до оцінки кредитної діяльності банку;
- узагальнити методики оцінки кредитної діяльності банку;
- провести аналіз необхідний для оцінки сучасного стану кредитування банками України;
- дати оцінку кредитної діяльності банку на приклади ПАТ «Укрсиббанк»;
- надати практичні рекомендації щодо підвищення ефективності кредитної діяльності з юридичними та фізичними особами.

Об'єкт дослідження – діяльність банків у сфері кредитування в Україні в сучасних умовах.

Предмет дослідження – науково-практичні підходи дослідження оцінки кредитної діяльності банків України.

Методи дослідження. Під час виконання випускної роботи було використано загально наукові та спеціальні методи пізнання: абстрактно-логічний – для аналізу наукової літератури, теоретичного узагальнення, формування висновків щодо сутності оцінки кредитної діяльності банків; декомпозиції – для розкриття мети дослідження і постановки завдань; порівняльний та статистично-економічний – для аналізу динаміка та оцінки кредитної діяльності банківського сектору України; графічний та табличний – для наочного відображення показників та їх динаміку; системного підходу – для обґрунтування висновків і пропозицій щодо підвищення ефективності кредитної діяльності банків і зниження їх ризикованості.

Інформаційною базою дослідження є: законодавчі і нормативно-правові акти, що визначають методичні основи і регламентують діяльність банків у сфері кредитування, офіційні матеріали Національного банку України, Державної служби статистики, Асоціації Українських банків, офіційна звітність банків України, офіційні ресурси Internet.

ВИСНОВКИ

У випускній роботі було виявлено основні теоретико-методичні засади оцінки кредитної діяльності банків України, а також розробка практичних рекомендацій щодо підвищення її ефективності. Зокрема, було отримано такі результати:

1. Вивчення змісту категорії кредитної діяльності комерційних банків дає змогу запропонувати його визначення як проведення комплексу дій, що пов'язані із наданням та погашенням банківських позичок. Позикові операції є одним із найефективніших, тобто прибуткових способів розміщення ресурсів банку. Водночас кредитні операції є найбільш ризикованим видом операцій комерційного банку, саме аналіз кредитних операцій з погляду ступеня ризику, забезпеченості та дохідності лежить в основі аналізу якості активів банку.

2. Узагальнено та запропоновано методи оцінки кредитної діяльності банків, а саме: методи експертних оцінок, статистичні та аналітичні методи. Серед них виділено основні підвиди, за допомогою яких досягається найкращий ефект: коефіцієнтний метод, скоринг, кореляційно-регресійний аналіз та стрес-тестування.

3. За допомогою абстрактно-логічного методу доведено, що аналіз та оцінка кредитної діяльності банку є найважливішим фактором успішної діяльності депозитної корпорації, оскільки якщо банк не розуміє в якому стані знаходиться його основна діяльність, що потрібно покращити або що потребує негайного виправлення, то не іде ніякої мови про нормальну прибуткову діяльність банку.

4. Аналіз тенденцій кредитної діяльності банківської системи України виявив, що протягом останніх років, а саме 2016, 2015 та 2014 кредитна діяльність банків має тенденцію до зниження, тобто кредитний портфель банків зменшується кожного року, що свідчить про низьку ділову активність економічних суб'єктів та погану кредитну політику банків.

5. Виявлено, що зниження обсягів кредитування (станом на 01.01.2017 року сукупний кредитний портфель банків склав 566512 млн. грн., що на 307099 млн. грн. менше ніж за попередній період) певною мірою пов'язано також із очищенням

банківського сектору з боку НБУ, але з ринку було ліквідовано більшою мірою невеликі банки, які не займали великої частки у банківській системі України.

6. Надано оцінку якості кредитного портфелю банківської системи. Виявлено, що протягом 2011-2016 років банки України приймали на себе досить серйозний кредитний ризик, який не завжди могли покрити за рахунок отриманих доходів від основної діяльності, а саме: станом на 01.01.2012 рівень покриття кредитного ризику скоригованими чистими процентними доходами склав -1,9%, що вже є недостатнім для нормальної прибуткової діяльності банків, а на 01.01.2017 цей показник вже склав -16,2%. Така тенденція показує, що банки у своїй сукупності дотримуються досить поганої та ризикованої кредитної політики, що призводить до збиткової діяльності банківської системи України та в загалі поганого впливу на економіку.

7. Охарактеризовано кредитну діяльність ПАТ «Укрсиббанк», розраховано, що доля банку у системі банків України станом на 01.01.2017 року складає 4,85%, що на 1,38% більше ніж у попередньому році. Така тенденція свідчить не тільки про значні нарощування кредитного портфелю банків, а й про очищення банківського сектору та на фоні цього більшу концентрацію ринку.

8. Проаналізовано кредитний портфель ПАТ «Укрсиббанк» та зроблено висновки, що станом на 01.01.2017 року він склав 27471 млн. грн., що на 2722 млн. грн. більше ніж у попередньому році.

9. Нами була здійснена оцінка якості кредитного портфелю банку та з'ясовано, що якість кредитного портфелю по категоріям кредитної якості є неоднозначною, оскільки третя частина усього кредитного портфелю прострочена, а це призводить до великих витрат на відрахування до резервів, які процентний дохід не в змозі покрити повністю, це можна побачити із показників RAM, вони від'ємні, а це означає, що результат від основної діяльності не покриває витрати на таку діяльність.

10. Було з'ясовано, що кожен банк визначає для себе пріоритетні напрями та методи управління ризиками банківського кредитування та шляхів їх мінімізації. До таких методів можна віднести: оцінку кредитоспроможності позичальника,

оформлення кредитного договору, лімітування, диверсифікація, створення резервів, кредитний моніторинг, структурування кредиту, диференціація кредитного портфелю. Таким чином, було визначено стадії кредитного процесу на яких можливе виникнення кредитного ризику. Було розглянуто правила «п'яти сі» та методику оцінки потенційного ризику «СAMPARI».

11. Була запропонована організаційна структура кредитного процесу, заснована на розмежуванні функцій між працівниками банків, супроводження кредитних проектів та їх обліку між окремими структурними підрозділами, є дієвим засобом підвищення ефективності кредитних операцій. З її запровадженням, по-перше, очікується збільшення обсягу кредитних операцій, і друге, суттєво вдосконалиться система внутрішнього контролю за всіма притаманними кредитним операціям ризиками, що в свою чергу дасть змогу знизити їх рівень, а і же, поліпшити структуру кредитного портфелю та зменшити обсяг проблемної заборгованості. Це сприятиме скороченню витрат банків на формування резервів для відшкодування можливих збитків за кредитними операціями.

12. Було розглянуто найбільш поширені помилки банків при кредитуванні, серед них: самокредитування; компроміс із кредитними принципами; гонка за доходами; не укладання чи незастосування угод про погашення; технічна некомпетентність; неякісний відбір ризиків; конкуренція; завелике кредитування.

13. Підвищення ефективності кредитної діяльності банків неможливо без її попередньої оцінки, а значить вдосконалення та виявлення нових методів оцінки кредитної діяльності банків є найбільш доцільним в сучасних умовах розвитку банківської системи України та економіки в цілому. Для нормального розвитку банківського сектору України банки потребують якісної та адекватної оцінки свого становища для подальшого виявлення нових резервів збільшення кредитування або потенційних проблем, які можуть привести до негативних наслідків. Тому вдосконалення оцінки кредитної діяльності банків вбачається одним із основних чинників розширення та підвищення якості кредитних операцій та як наслідок – виведення банківського сектору на позитивний результат, тобто прибуток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Круш П.В. Гроші та кредит: Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 216 с.
2. Банківські операції: Підручник / За ред. проф. Мороза А.М.-К.:КНЕУ, 2000.-- 384с.
3. Банківська справа: Навчальний посібник / За ред. проф. Р. І. Тиркало. - Тернопіль: Карт-бланш, 2001. -314 с.
4. Закон України «Про заставу» від 02.10.1992 № 2654-ХІІ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>.
6. Постанова Національного Банку України «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0041-05>.
7. Вовк В.Я. Кредитування і контроль: Навч. посіб. - К.: Знання, 2008.-463 с.
8. Владичин У.В. Банківське кредитування: Навчальний посібник / За ред. д-ра екон. наук, проф. С. К. Реверчука.- К.: Атіка, 2008.- 648 с.
9. Правління Національного Банку «Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» від 15.03.2004 № 104 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>.
10. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2004. — 468 с.
11. Прасолова С. П. Банківські операції [текст] : навч. посіб. та практ. / П 70 С. П. Прасолова, О. С. Вовченко- К. : "Центр учбової літератури", 2013. - 568 с.
12. Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посіб. — 6-те вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2008. — 318 с. — (Вища освіта ХХІ століття).

13. Постанова НБУ №368 «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.
14. Постанова НБУ №351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>.
15. Офіційне інтернет-представництво Національного Банку України. Новини [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
16. Цивільний Кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page16>.
17. Методологія педагогічного дослідження [текст] : навч. посіб / Н.Т. Тверезовська, В. К. Сидоренко- К. : "Центр учбової літератури", 2013. - 440 с.
18. Менеджмент організацій [Текст]: Навчальний посібник. / Т. В. Назарчук, О. М. Косіюк - К.: "Центр учбової літератури", 2015. - 560 с.
19. Методичні підходи до оцінки якості кредитного портфелю банку [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.problecon.com/pdf/2014/1_0/278_283.pdf.
20. Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций / А. С. Шапкин. – М.: Дашков и Ко, 2003. – 544 с.
21. Бражников А. С. Методы оценки качества кредитного портфеля коммерческого банка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eco-nomicus.ru/banki/64-kreditnyi-portfelbanka.ht>.
22. Ют Р. А. Использование скоринг - модели при управлении кредитным риском /Р.А Ют // Материалы Международной заочной научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых ученых «Современные проблемы управления риском». – Пермь, 2010.
23. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях. Методы таксономии и факторного анализа / В. Плюта. – М. : Статистика, 1980. – 152 с.

24. Скоринг - це... Кредитний скоринг [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://faqukr.ru/finansi/129348-skoring-ce-kreditnij-skoring.html>.
25. СВІТОВА ПРАКТИКА СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ У БАНКАХ УКРАЇНИ [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://lib.uabs.edu.ua/library/Visnik/Numbers/130_2011/30_0308.pdf.
26. Основні підходи українських банків до оцінки кредитної діяльності [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://oneu.edu.ua/pages/fac/kef/files/zsp/zbirka_st_prac_kef_2017.pdf.
27. Аналіз кредитних операцій [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://banking.uabs.sumdu.edu.ua/images/department/banking/discip/abd/Тема5.pdf>.
28. Аналіз кредитної діяльності банку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://books.br.com.ua/4725>.
29. Аналіз банківської діяльності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ubooks.com.ua/books/000246/inx16.php>.
30. ЕКОНОМІЧНІ НОРМАТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123298.
31. ПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА 12.05.2015 № 312 «Про затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0312500-15>.
32. Офіційне інтернет представництво ПАТ «Укрсиббанк» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukrsibbank.com/ru>.
33. Методические подходы к анализу и оценке кредитного портфеля банка внешними пользователями [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.prostobankir.com.ua/mezhbankovskiy_biznes/stati/metodicheskie_podhody_k_analizu_i_otsenke_kreditnogo_portfelya_bank_a_vneshnimi_polzovateljami_opyt_rossii_chast_1.
34. Офіційне інтернет представництво НБУ. Показники банківської системи за період 2012-2016 р. р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208.

35. Офіційне інтернет представництво НБУ. Грошово-кредитна статистика [Електронний ресурс] – Режим доступу:
https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1.
36. Офіційне інтернет представництво НБУ. Значення економічних нормативів в цілому по системі [Електронний ресурс] – Режим доступу:
https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.
37. Офіційне інтернет представництво НБУ. Огляд банківського сектору за 2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=37585678>.
38. Кредитна діяльність банків України: проблеми та перспективи розвитку: монографія / За ред. В.В. Коваленко. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2015. – 217 с.
39. Про банк Укрсиббанк [Електронний ресурс] – Режим доступу:
https://ukrsibbank.com/ru/aboutbank/?as_url_id=AAAAAAUnH8_bJBwmf5pfORp0sNPW84g55ikNrzkIG6bDkmiqVQGpL6JQGO6w5pisSt2iA_gKorPDxdrbV57iwt-h4S1o.
40. Спостережна рада та правління банку ПАТ «Укрсиббанк» [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ukrsibbank.com/ru/about-bank/public-information/the-supervisory-council-and-the-board/?as_url_id=AAAAAAWthf-4vSQ78-8pv1jmUW3jS5n13II3P5RoUTSdUr1HVRRPRcFauW6BU63jTQ2yk0p_EOctHz_qPHaw2KzWS7uW2WZHM1htPaj8Amg1zrlN63UKgVIJib2Mukh4ZPBe9JtQ-EiVpYCqUtJRJ6pUjcgfPv6BBI89fGup3zoEQvSaDA.
41. Офіційне інтернет представництво ПАТ «Укрсиббанк». Фінансова звітність [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukrsibbank.com/ru/about-bank/public-information/financial-reports>.
42. Аванесова І.А. Оцінка кредитної діяльності банку / / Фінанси України. - № 6. - 2005 .- С.278.
43. Причини виникнення проблемних позичок [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://mail.life-prog.ru/ukr/1_8170_prichini-viniknennya-problemnih-pozichok.html.

44. Підходи щодо удосконалення механізму здійснення кредитних операцій комерційного банку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=20893>.
45. Сухова Л.Ф. Практикум з аналізу фінансового стану й оцінки кредитоспроможності банку-позичальника. -М.: Фінанси і статистика, 2003. -152с.
46. Поняття та суть кредитного ризику, Сочинения из Деньги и банковское дело. Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова (МГУ имени М. В. Ломоносова), 2017. – 295с.
47. Підвищення якості кредитного портфеля банку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kazedu.kz/referat/31202/4>.
48. Подходы к формированию и контролю банковских лимитов Р.В. Пашков заместитель начальника юридического управления ОАО БАНК «МБФИ» Журнал «Внутренний контроль в кредитной организации» №4 за 2012 год [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.cfin.ru/finanalysis/banks/limit_control.shtml.
49. Аннотація підручника "Фінансовий ринок - Шелудько В.М." Шелудько В.М. Фінансовий ринок: Підручник. — 2-ге вид., стер. — К.: Знання, 2008. — 535 с.
50. Оценка кредитоспособности заемщика и экономической эффективности кредита по системе CAMPARI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tamognia.ru/faq/detail.php?ID=1604453>.
51. Приемы уменьшения кредитных рисков [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uchebniki-besplatno.com/risk-menedjment-ub/453-priemyi-umensheniya-kreditnyih-17926.html>.
52. Коваленко Д. І. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика [текст] : навч. посіб. / Д. І. Коваленко, В. В. Венгер - К. : "Центр учбової літератури", 2013. - 578 с.
53. Напрямки розвитку вдосконалення системи банківського кредитування юридичних осіб [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrmodno.com.ua/health/mehanizm-kredituvannya-yuridichnih-osib-i-shlyahi-jogovdoskon/pg-10.html>.
54. Владичин У. В. Банківське кредитування: Навчальний посібник / За ред. д-ра екон. наук, проф. С. К. Реверчука.- К.: Атіка, 2008.- 648 с.

55. Шляхи покращення банківського кредитування фізичних осіб [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://works.doklad.ru/view/wUcfHai_GTE/15.html.
56. Організаційно-функціональні методи підвищення ефективності кредитування [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ns1.osvita.ua/vnz/reports/bank/20704/>.
57. Садовська І. Б. Бухгалтерський облік [текст] : навч. посіб. / І. Б. Садовська, С 14 Т. В. Божидарнік, К. Є. Нагірська. - К. : "Центр учбової літератури", 2013. - 688 с.